

ŠTUDIJE

STUDIES

Maja Garb
Jelena Juvan
Uroš Svete

**OD VPRAŠANJ
VOJAŠKE
KULTURE DO
ANALIZE VLOGE
ANTROPOLOGOV
V VOJSKI: DELO
DONNE WINSLOW**

173-197

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE
KARDELJEVA PL. 5
SI-1000 LJUBLJANA
E-POŠTA: MAJA.GARB@FDV.UNI-LJ.SI

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE
KARDELJEVA PL. 5
SI-1000 LJUBLJANA
E-POŠTA: JELENA.JUVAN@FDV.UNI-LJ.SI

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE
KARDELJEVA PL. 5
SI-1000 LJUBLJANA
E-POŠTA: UROS.SVETE@FDV.UNI-LJ.SI

::POVZETEK

DONNA WINSLOW JE BILA kanadska antropologinja, ki se je veliko ukvarjala s proučevanjem strukture in odnosov v sodobnih vojaških silah ter sodobne varnosti. Prispevek predstavlja pregled njenega dela, ki zajema tudi vrsto znanih in zanimivih del. Tako Donna Winslow razpravlja o posebnosti in sorodnosti vojske ostali družbi, razvoju kanadske vojske ter vplivu globalizacije na konflikte in koncepte varnosti. Posebej zanimiva so njena dela o obredih in kohezivnosti, ki izhajajo iz spremljanja kanadskega padalskega regimenta v Somaliji. Analizirala je tudi projekt Human Terrain in vprašanje uporabe znanosti v vojaške namene. Njena dela kažejo na družbeno angažirano znanstveno delo.

Ključne besede: Donna Winslow, vojaška kultura, civilno-vojaško sodelovanje, afera v Somaliji, človekova varnost, vojna v Čečeniji, "sistem človekovega terena".

ABSTRACT

FROM THE QUESTIONS ON MILITARY CULTURE TO THE ANALYSIS OF THE ROLE OF ANTHROPOLOGY IN THE MILITARY: THE WORK OF DONNA WINSLOW

Donna Winslow was a Canadian anthropologist that focused her research interest also on structures and relations in contemporary military forces and contemporary security. In the article a revision of her most known and interesting works is presented. There are discussions about specialties of the military and similarities between the military and the rest of society, about development of Canadian military and about impact of globalization on conflicts and security concepts. Among the most interesting there are works on rituals and cohesion that arise from the inquiring of Canadian Airborne Regiment in Somalia. She also analysed the project Human Terrain and the issue of science in the military use. According to her works it can be concluded that Donna Winslow was a socially active scientists.

Key Words: Donna Winslow, military culture, civil-military cooperation, Somalia Affair, human security, war in Chechnya, Human Terrain System

::UVOD

Na področju družboslovja se včasih zdi, da smo evropski raziskovalci kar precej okuženi z orientiranostjo v proučevanje virov iz ZDA, čeprav seveda obstaja vrsta znanstvenikov iz drugih držav, ki prav tako objavljajo pomembne znanstvene ugotovitve. Ko je novembra 2010 umrla Donna Winslow, kanadska antropologinja, smo se avtorji prispevka zavedli, da njeno delo le površno poznamo, čeprav je ob srečanjih na nas naredila vtis s svojo strokovnostjo in zavzetostjo. Kanadska zgodba na področju varnosti in obrambe je namreč nekoliko drugačna od ameriške. Tudi Kanada je velika država, ki pa ima relativno majhno vojsko. Drži se je sloves "starih peacekeeperjev", saj je bila kanadska obrambno-varnostna politika vedno privržena tradicionalnim mirovnim operacijam v slogu Lesterja B. Pearsona, nekdanjega kanadskega premierja in dobitnika Nobelove nagrade za mir leta 1957. Donna Winslow v svojih delih analizira in predstavlja kanadsko vojsko, kar pa je seveda ne omejuje, da ne bi proučevala širših varnostnih vprašanj. Vodilo pričujočega prispevka je preprosto: proučiti in predstaviti delo Donne Winslow. Pri tej nalogi nam je bila v veliko pomoč sistematičnost Donne, saj je predstavljala svoje najboljše tekste na lastni spletni strani, za pomembne napotke pa smo hvaležni tudi Reneju Moelkerju.

::VOJAŠKA KULTURA

Preučevanje vojaške kulture kot specifične kulture, ki se razvije v okoliščinah kakršne obstajajo znotraj oboroženih sil, je bilo pomemben sestavni del raziskovalnega opusa Donne Winslow. Donna Winslow je bila skupaj z Josephom L. Soetersom in Alise Weibull soavtorica poglavja o vojaški kulturi v *Handbook of the Sociology of the Military* (2003). Pričela je s proučevanjem vojaške kulture v kanadskih oboroženih silah leta 1995, ko je opravila preiskavo za potrebe komisije, ki je preiskovala delovanje kanadskih oboroženih sil v Somaliji.

Skupaj s priznanim britanskim vojaškim sociologom Christopherjem Dandekerjem z Londonskega King's College-a je napisala članek o trendih v vojaški kulturi. Omenjeni prispevek je bil predstavljen na več konferencah, objavljen pa je bila leta 2000 v knjigi o podčastniškem zboru kanadskih oboroženih sil (glej Winslow in Dandeker, 2000, 1). Avtorja ugotavljata, da je ena izmed posledic sprememb v nacionalnem in mednarodnem varnostnem okolju po koncu hladne vojne to, da je "človeška dimenzija" postala središčna tako v britanskih kot v kanadskih oboroženih silah. In ključno vprašanje povezano s človeško dimenzijo oboroženih sil, je vprašanje, v kolikšni meri je potrebno,

da se vojaški način življenja razlikuje od načina življenja v civilni sferi družbe. Na eni strani imamo oborožene sile, ki morajo s svojim obstojem in organiziranostjo odgovoriti na zahteve strateškega okolja, na drugi strani pa morajo te iste oborožene sile zagotoviti odzivnost na zahteve spreminjajoče se družbe, ki jo branijo, ki jih plačuje in brez podpore katere oborožene sile ne morejo preživeti. Možno je identificirati dve nasprotujoči si stališči, glede na prevladujoči politični nazor: konservativci dvomijo v spreminjanje vojaške kulture z namenom, da se jo čim bolj približa širši družbi, ker naj bi, po njihovem mnenju, to ogrozilo temeljno poslanstvo oboroženih sil, kar pa je vodenje vojn oz. bojevanje. V nasprotju z njimi pa liberalci pričakujejo, da se oborožene sile podredijo vrednotam in sodobnim trendom civilne družbe (glej Winslow in Dandeker, 2000, 2). Avtorja ugotavljata, da je najbolj primeren pragmatičen pristop, ki ga je mogoče umestiti med konservativnimi in liberalnimi stališči, ter da je zavajajoče trditi, da prilagoditev oboroženih sil civilnim družbenim vrednotam spodkopava vojaško učinkovitost.

V razpravi o vojaški kulturi se nedvomno poraja vprašanje kaj je tisto, kar naredi oborožene sile tako drugačne od civilne družbe. To so funkcionalni imperativi vojne in vojaških operacij. Po Sniderju (v Winslow in Dandeker, 2000, 3) je "vojskovanje (bojevanje) tisto, ki določa središčna prepričanja, vrednote in kompleksne simbolne formacije, ki opredeljujejo vojaško kulturo." Po drugi strani pa obstajajo med civilnimi institucijami in oboroženimi silami tudi številne podobnosti, kot so npr. pomembnost skupinskega dela, vodenje, zvestoba organizaciji, potreba po uporabi naprednih tehnologij. Avtorja to poimenujeta "institucionalna kakovost". V institucionalnih organizacijah so glavno vodilo vrednote in ne trg. V oboroženih silah pripadniki le-teh opravljajo svoje naloge ne zato, da bi zaslužili, ampak zato, da bi uresničili vrednote, ki zagotavljajo skupen namen celotne organizacije. Kot institucionalne organizacije imajo oborožene sile sebi lastno kulturo in poseben odnos s pripadniki. Avtorja (Winslow in Dandeker, 2000, 4) identificirata dve ključni vrednoti vojaške kulture. Prva temeljna vrednota vojaške kulture je subordinacija posameznika skupini. Druga temeljna vrednota pa je pripravljenost posameznika, da žrtvuje lastno življenje. V idealnih pogojih pripadniki vojske ti dve vrednoti prostovoljno sprejemalo skozi procese usposabljanja. Če je potrebno, pa se uporabi tudi prisila. "Vojska je specifična glede narave in razpona zahtev, ki jih postavlja do svojih pripadnikov" (ibid.).

Avtorja se v proučevanem članku osredotočita na vpliv strateškega konteksta na civilno vojaške odnose ter poskušata najti odgovor na vprašanje o smiselnosti nadaljnje obstoja kanadskih in britanskih oboroženih sil skozi percepcijo domače (torej, kanadske in britanske) javnosti. Ugotavljata, da britanska javnost ne zaznava neposredne vojaške grožnje, prednost pa pripri-

suje nevojnim bojnim nalogam oboroženih sil kot so npr. mirovne operacije ali vojaška pomoč ob humanitarnih operacijah. Kanada pa bo še naprej ZDA prepuščala primarno skrb za ozemeljske obrambne sisteme, kar ji bo omogočilo, da večino vojaških virov nameni prej za ohranjanje mednarodne varnosti kot pa nacionalne. Glavne grožnje nacionalni varnosti bodo ekonomske, informacijske, kriminalne, okoljske in teroristične, in ne tradicionalne vojaške. In avtorja se pri tem sprašujeta kakšno vlogo, če sploh, lahko oborožene sile igrajo v obrambi nacije pred omenjenimi grožnjami? Medtem ko ZDA, po mnenju avtorjev, natančno opredeljujejo kdaj in za kakšne namene bodo uporabile lastne oborožene sile, pa je slika nekoliko drugačna v Kanadi, ki po njunem mnenju avtorjev nima jasno opredeljenih nacionalnih interesov. "Brez specifičnih vitalnih interesov bodo kanadske oborožene sile še naprej delovale skladno s širokimi, nedoločljivimi cilji, ki bodo utemeljeni na kanadskih vrednotah". (Winslow in Dandeker, 2000, 6). Očitna je odsotnost povezanosti med obrambno in zunanjo politiko, kar močno otežuje nadaljnje obrambno načrtovanje. Po mnenju avtorjev kanadska zunanja politika poraja več vprašanj glede vloge kanadskih oboroženih sil pri zagotavljanju mednarodne varnosti in pri uresničevanju kanadskih interesov, kot pa ponuja odgovorov.

Doseganje nacionalnega konsenza glede vloge oboroženih sil obeh proučevanih držav ovira zmanjševanje vedenja o vojaških zadevah med civilno populacijo, tako med politiko kot med splošno populacijo. Kot drugi ovirajoč dejavnik pa je po mnenju avtorjev mogoče identificirati zmanjševanje števila ljudi z neposrednimi vojaškimi izkušnjami (Winslow in Dandeker, 2000, 7). Zmanjševanje civilnega vedenja o vojaških zadevah pa se zrcali v odporu številnih vojaških oseb do politike in političnih vprašanj.

Ob upoštevanju trendov sprememb v vojaških organizacijah je mogoče povleči vzporednice z organizacijami zasebnega sektorja. Po mnenju Dandekerja (glej Winslow in Dandeker, 2000, 9) je potrebno biti pozoren na šest dimenzij. Kot prvo, konec neposredne grožnje nacionalni ozemeljski suverenosti je vzporedno odsotnosti stabilnega trga za podjetja. Kot drugo, vojaške ureditve, kot npr. v Veliki Britaniji in Kanadi, so dosegle najnižjo stopnjo od II. svetovne vojne. Trend zmanjševanja velikosti podjetij od 80. let 20. stoletja je vzporeden s tem procesom. Tretje, oborožene sile se soočajo s celo vrsto nalog, ki vključujejo predvsem nevojne operacije pri zagotavljanju mednarodne varnosti. V civilnem svetu pa so podjetja prisiljena prilagajati se zahtevam globalnih trgov. Četrto, oborožene sile so prisiljene spoprijemati se z možnostjo aplikacije poslovnih modelov na vojaško okolje, kar je tudi odraz prestrukturiranja civilnih podjetij. Peto, tako vojaške kot civilne organizacije se morajo soočiti s kulturnimi in družbenimi izzivi spreminjajoče se družbe. Šesto, oba tipa organizacij želita na najboljši način izrabiti prednosti sodobnih tehnologij z namenom doseči

prednost pred tekmeči. Vseh šest naštetih dimenzij je po mnenju avtorjev mogoče opazovati tako v kanadskih kot v britanskih oboroženih silah, ter v njihovem odnosu do civilnega okolja.

Po mnenju Dandekerja (glej Winslow in Dandeker, 2000, 16) obstaja nevarnost, da pragmatični vidik povzroči napačno zaznavo, da je izpolnjevanje funkcionalnih in socialnih imperativov za oborožene sile igra ničelne vsote. Oborožene sile se soočajo s številnimi izzivi njihovi specifični kulturi. Morajo razviti osebno strategijo, ki ne bo ogrozila operativne učinkovitosti oboroženih sil. V zdravih demokracijah pa je nujno, da oborožene sile niso preveč oddaljene od družbe, ki jo branijo.

Verjetno najbolj zanimivo delo Donne Winslow s področja vojaške kulture je bilo njeno preučevanje obredov prehoda in povezovalnih obredov v kanadskih oboroženih silah oz. v njihovem padalskem regimentu (Winslow, 1999). Raziskavo je spodbudil dogodek v kanadski javnosti v mesecu januarju 1995 leta, ko so v javnost prišli šokantni posnetki poniževalnih in nagnusnih obredov prehoda v eni enoti kanadskega padalskega regimenta (*Canadian Airborne Regiment*). Avtorica se v svojem članku ukvarja z vprašanjem vzpostavljanja povezanosti v primarnih skupinah in o uporabi nekonvencionalnih metod za krepitev kohezivnosti enote. Kot tehnični svetovalec je Donna Winslow sodelovala v preiskovalni komisiji, ki je preučevala dejanja kanadskih pripadnikov sil OZN v Somaliji (*Commission of Inquiry into the Deployment of Canadian Forces to Somalia*) in je pričala pred Kanadskim parlamentom, vendar končno poročilo te komisije ni dostopno javnosti. Nekaj avtoričinih izsledkov o obnašanju pripadnikov padalskega regimenta in vzrokih za takšno obnašanje je mogoče izluščiti iz omenjenega članka. Nedvomno je k tako krutim obredom prehoda, v katerih je sodelovanje temeljilo izključno na prostovoljni bazi, prispevala specifičnost padalske enote, struktura in organizacijska umestitev v širšo strukturo kanadskih oboroženih sil. Narava dela v padalski enoti je takšna, da je potrebno brezpogojno zaupanje v so-vojaka in obredi prehoda in iniciacije so bili vsebinsko zasnovani tako, da so dokazovali to zaupanje skozi različne ne-konvencionalne metode, ki so temeljile na osebnem psihičnem in fizičnem poniževanju. Zanimivo je razmišljanje vojakov, ki so sodelovali v teh obredih, da jim ni žal, da so sodelovali, oz. da so izjemno ponosni, da so preživeli obrede, ampak, da jim je žal, da so posnetki prišli v javnost (glej Winslow, 1999). Avtorica ugotavlja, da čeprav sta skupinska zvestoba in povezanost v času boja pomembni, pa lahko povezovanje manjših skupin povzroči in krepí pojav neprimernih norm (Winslow, 1999, 453). Pri tem navaja Janowitz, da primarne skupine, ki so visoko kohezivne, lahko ogrozijo cilje vojaške organizacije, ker predstavljajo neformalna omrežja. Skupinska povezanost lahko predstavlja grožnjo legitimnosti avtoritete ali pa spodkoplje

disciplino, ko skupina postane sama sebi najpomembnejša, pomembnejša od same vojaške organizacije.

::AFERA V SOMALIJI IN VPRAŠANJE PRETIRANE ZVESTOBE SOVOJAKOM IN ENOTI

Verjetno je Donna Winslow tudi najbolj poznana po že omenjenem proučevanju kontingenta vojakov iz *Canadian Airborne Regiment* v mirovni misiji v Somaliji leta 1993. Kontingent (*Canadian Airborne Regiment Battle Group*) je v misijo v Somalijo prišel decembra 1992. Marca 1993 je prišlo v tem kontingentu do več incidentov: vojaki so streljali na Somalce, ki so vdirali na območje vojaške baze, do smrti pretepli somalskega najstnika Shidana Aroneja v prostoru vojaškega pripora, eden od teh vojakov je poskušal storiti samomor (pri čemer je utrpel resne poškodbe možganov). Po misiji je domnevno prihajalo do zadrževanja ali spreminjanja ključnih informacij, v javnost pa so prišli tudi posnetki šikaniranja med pripadniki omenjenega kanadskega polka (Winslow, 2003a). Leta 1995 so polk ukinili. Istega leta je kanadska vlada po močnih pritiskih parlamenta, medijev in javnosti ustanovila neodvisno preiskovalno komisijo. Komisija je razkrila pomanjkljivosti, protislovja in slabosti v vojaški organizaciji in vojaškem vodenju, pokazala pa tudi na probleme, ki jih ima parlament na področju civilnega nadzora nad oboroženimi silami (Winslow, Klep, 2004).

Donna Winslow je ugotovitve preiskovalne komisije večkrat uporabila kot izhodišče za druge analize. Tako sta s Christom Klepom na primeru afere v Somaliji analizirala vlogo in delo kanadskega parlamenta na obrambnovarnostnem področju. Kot ugotavljata avtorja, sta parlamentarni nadzor in javni interes na obrambnem področju v kanadskem političnem sistemu šibka. Na primeru afere v Somaliji se je ta šibkost pretvorila, ne toliko v boj med vlado in parlamentom, temveč v boj med vlado in preiskovalno komisijo (Winslow, Klep 2004, 3). Zdi se, da prispevek med drugim opozarja na že skoraj nemoč preiskovalnih komisij ter politična obračunavanja. Druge, vojaške komisije so namreč ugotovile, da so problemi v izobrazbi častnikov in v nedoločni vlogi rezerve. Zato so se v kanadski vojski odločili, da bodo k odpravi problemov pristopili z reformo vojske.

Ob razkritih nepravilnostih na mirovnih operacijah je Donno Winslow zanimalo, kaj je vzrok razpada discipline v vojaških enotah na operacijah. Obravnavala je primera disciplinskih problemov v kanadskih kontingentih v Somaliji (december 1992 – maj 1993) in Bosni in Hercegovini (oktober 1993 – maj 1994). Primere incidentov namreč niso odkrili le med misijo v Somaliji, ampak tudi med misijo v Bosni in Hercegovini, kjer so zabeležili primere

zlorabe alkohola, spolnih zlorab, neposlušnosti, nasilja in črnoborzijanstva. Donna Winslow je skušala ugotoviti, ali je vzrok za takšne in podobne incidente mogoče najti v vojaški kulturi. Solidarnost, privrženost narodu, vojski in tovarišem oziroma skupini, boj za tovariša v boju ipd. so institucionalne vrednote, ki so v vojski izredno pomembne. Imajo zlasti motivacijsko vlogo, pomagajo pa tudi pri spopadanju z bojnim stresom, kar je Stouffer ugotavljal že v raziskavi med drugo svetovno vojno. So pa raziskovalci (Brotz in Wilson, 1946 po Winslow, 2004, 5) kar kmalu zaznali tudi negativne učinke močnega povezovanja vojakov. Lahko namreč pripelje do prikrivanja neprimerne ravnanja sovojakov in upiranja, da bi sovojake predali preiskovalcem. Skupinska povezanost je torej dvorezen meč (Winslow, 2004, 1-5).

Polkovni sistem, ki so ga tradicionalno gojili v Kanadi, pomeni veliko samostojnost vojaške enote. Takšna enota ni vpeta v klasičnem smislu v poveljevalno verigo, saj enota svoje pripadnike sama kadruje, usposablja ipd. V takšnih enotah se lahko razvijejo tudi ekstremne oblike iniciacije, kar tudi opisuje Donna Winslow (1999, 2004). Močna povezanost takšne enote je najbrž eden od razlogov, da se kanadski vojaki ob preiskavi afere v Somaliji in šikaniranja v enoti "niso spomnili podrobnosti", da je v enoti vladal takšen pritisk, da sta "prav in narobe izgubila svoj pomen", da so se vojaki obdali z "zidom molka". Solidarnost v takšni enoti pomeni kodeks obnašanja, je nekaj, o čemer se pripadnik ne sprašuje. Vsakega, ki bi kršil notranje norme povezanosti, pa bi doletela ostra kazen. Pretirana zvestoba sovojakom in enoti pa, kot ugotavlja Donna Winslow na primeru kanadske enote, lahko pripelje do obstrukcije, kar ovira ustrezno preiskavo kriminalnih dejanj (Winslow, 2004, 5-13).

::RAZNOLIKOST V OBOROŽENIH SILAH

Med pomembna raziskovalna področja Donne Winslow sodi preučevanje raznolikosti v oboroženih silah. Donna Winslow je soavtorica poglavja o raznolikosti v oboroženih silah v (2003) skupaj z Lindy Heinecken in Josephom L. Soetersom. Avtorji ugotavljajo, da sodobne oborožene sile postajajo vedno bolj notranje raznolike v smislu etničnosti, spola in religij, kar je dejansko posledica številnih dejavnikov. Med drugim tudi zaradi prehoda od naborniških k popolnoma prostovoljnim poklicnim oboroženim silam. Tudi civilne družbe so etnično bolj heterogene kot so bile, kar se nedvomno odraža tudi na notranji strukturi oboroženih sil, kar povzroči vprašanja enakih zaposlitvenih možnosti za pripadnike vseh družbenih skupin in slojev. Poglavje v *Handbook of the Sociology of the Military* se ukvarja z vprašanji raznolikosti v neameriških oboroženih silah, ter ponudi pregled izzivov s katerimi se soočajo oborožene sile držav po svetu, na posameznih primerih iz Kanade, zahodne

Evrope in Južne Afrike. Poglavje se osredotoči tudi na vprašanje raznolikosti v novih varnostnih operacijah oz. v mirovnih operacijah, ter se dotakne odnosa z lokalnim prebivalstvom in z drugimi (vojaškimi) organizacijami, v smislu kulturne interoperabilnosti.

Donna Winslow je bila tudi avtorica študijskega gradiva za seminar o vprašanjih spola v vojaški sociologiji, ki ga je predavala na Švedski Kraljevi vojaški akademiji. V študijskem gradivu avtorica opozori na pomen institucionalno/poklicnega modela avtorja Morrisa Janowitza v vojaški sociologiji, ter v luči omenjenega modela opozori na vprašanje integracije žensk v oborožene sile. Avtorica se dotakne načela enakosti med spoloma ter ponudi pregled temeljnih mednarodnih dokumentov s tega področja, okrepljeno pozornost pa posveti vsebini resolucije Varnostnega sveta OZN 1325. Poleg omenjene resolucije pa kot enega izmed najpomembnejših dokumentov o človekovih pravicah žensk navede Konvencijo o odpravi vseh oblik diskriminacije do žensk iz leta 1979, ki ima status pravno obvezujočega sporazuma. Avtorica kritično oceni vlogo Organizacije združenih narodov na področju doseganja enakosti med spoloma. V zaključku opozori, da načelo enakosti med spoloma ni samo vprašanje žensk in deklet. Eden izmed problemov koncepta spola je, po mnenju Donne Winslow, v tem, da je tako kot koncept etničnosti prepoznano identificiran z biološko danostjo. Pa vendar je spolna identiteta, enako kot etnična identiteta, konstruirana v dinamičnem socialnem okolju. Ob tem pa ugotavlja prisotnost še mnogih izzivov, odsotnost koordinacije, nadzora in spremljanja v povezavi z uresničevanjem načela enakosti med spoloma, kljub obstoju številnih iniciativ. Pomen gradiva, ki ga je Donna Winslow pripravila za seminar na Švedski Kraljevi vojaški akademiji je poleg v njegovi vsebini, tudi v seznamu izbrane bibliografije s področja razlikovanja med spoloma na splošno in v oboroženih silah.

Donna Winslow je svoj interes za vprašanje spola v oboroženih silah uresničila tudi na proučevanju žensk v kanadskih oboroženih silah in na to temo tudi objavila vsaj en članek v reviji *Current Sociology* (2002a). Kanadske ženske imajo dolgo tradicijo sodelovanja v oboroženih silah in v boju, bile so vojne ujetnice, vohunke, obveščevalke, pa vendar nikoli v zgodovini niso uradno sodelovale v boju kot bojevnice v jurišnih enotah. In ravno to vprašanje legalne vključenosti žensk v bojne enote kanadskih oboroženih sil je v samem središču tega članka. Avtorica se osredotoči na vprašanje integracije žensk v kanadske oborožene sile, pri tem pa opozori na dvodelnost integracije. Kot prvo, so to zakonski standardi, ki omogočajo vključenost žensk, po kanadski zakonodaji imajo moški in ženske enake možnosti dostopa do vseh enot kanadskih oboroženih sil in diskriminacija po spolu ne obstaja (Winslow, 2002a, 642). Druga integracija pa je družbene narave, ki pa je veliko širša od

vprašanja zakonsko dovoljenega vstopa v bojne enote. Avtorica gradi na trditvi, da so bojne enote veliko bolj "odmaknjene" od civilne družbe kot druge enote kanadskih oboroženih sil, posledično pa izpostavljajo tradicionalno moške vrednote, ter predvsem moški model bojnika, s čemer nasprotujejo integraciji žensk. Skozi članek avtorica predstavi integracijo žensk v kanadske oborožene sile, najprej iz notranjega zornega kota, torej iz zornega kota samih oboroženih sil. Vzporedno s tem pa predstavi, kateri so tisti dejavniki, ki so prihajali iz zunanjega (civilnega) okolja, in ki so imeli spodbujevalni učinek na integracijo žensk v kanadske oborožene sile. Članek zaključi z identifikacijo nekaterih vprašanj in problemov, ki jih kanadske oborožene sile še vedno morajo rešiti oz. morajo nanj poiskati odgovore, če želijo uspešno odgovoriti na izzive integracije žensk. Kot npr. koliko časa lahko noseča pripadnica dela v oboroženih silah? Z vstopanjem žensk v bojne enote, je moč pričakovati povečano število "dvojnih" parov, tj. parov v katerih sta tako partner kot partnerica pripadnika oboroženih sil. Kako bodo poveljniki vojnih enot reševali vprašanje takšnih parov? Kako se bodo reševala vprašanja pošiljanja v misije, v primerih ko so ženske matere samohranilke? Avtorica ugotavlja, da bo potrebna prevetritev politike skrbi za družine pripadnikov oboroženih sil, v luči teh novih izzivov. Kljub dejstvu, da imajo ženske dovoljen vstop v bojne enote kanadskih oboroženih sil že od leta 1989, pa še vedno ostaja precej vprašanj nerešenih in še vedno se soočajo s številnimi ovirami, ki so ukoreninjene v negativnih stališčih njihovih moških kolegov, ki še vedno verjamejo, da je bojevanje izključno domena moških.

::MIROVNE OPERACIJE: IZZIVI POVELJNIKOM NA MISIJI, TEŽAVNOST ODNOSA MED NEVLADNIMI ORGANIZACIJAMI IN VOJSKO

Izkušnje terenskega raziskovanja so za raziskovalca velikega pomena. Donna Winslow je tako med drugim proučevala življenje in delovanje kanadskih vojakov na mirovni operaciji v Bosni in Hercegovini. Na raziskovalnem obisku pri njih je bila oktobra 1998, kjer je z vojniki izvajala intervjuje. Njen prispevek v knjigi *The Human Command: Peace Support Operations* izhaja iz teh intervjujev, pa tudi iz drugih raziskav in študij (Winslow, 2003b, 174-175). Zanimiv je zlasti zato, ker splošne ugotovitve o življenju in delovanju vojske na mirovni operaciji predstavi skozi sito ravnanja vojaških poveljnikov na operaciji. Kakšni so torej po znanstveni presoji Donne Winslow poveljniški izzivi na mirovni operacijah? Ustvarjanje zdravega ravnotežja med prostim časom in organiziranimi aktivnostmi v času misije; večanje odgovornosti častnikov na nižjih hierarhičnih ravneh; motiviranje vojakov (Kako motivirati vojake, ko misija

ni avantura, ampak je dolgočasna in ko ni dovolj denarja, zaradi katerega bi vojaki ostali na misiji in v vojski?); visok operativni tempo; interoperabilnost (izziva sta, na primer, ohranjati lastne standarde in biti hkrati "team player", narediti kohezivne sile iz sestavin z neenakimi viri); ohranjanje nepristranskosti v kompleksnem in včasih sovražnem okolju, zagotoviti, da bodo vojaki razumeli, da imajo prijaznost in darila domačinov lahko prikrite motive; v odnosu do nevladnih organizacij preiti ovire, ki jih lahko postavljajo starostne, spolne in rasne razlike in razlike v organizacijski kulturi; poveljniki morajo razumeti organizacijske razlike med vojsko in nevladnimi organizacijami, ki bi lahko vplivale na komunikacijo in zmožnost za sodelovanje; zagotoviti, da vojaki razumejo, da lahko imajo njihova dejanja na misijah daljnosežne posledice (že zaradi medijev oziroma njihovega poročanja). Zelo resen izziv poveljnikom na misijah je tudi slaba povezanost med poveljstvom doma in kontingentom na misiji oziroma že kar nezaupanje ali strah, da poveljstvo oziroma vojaški vrh ne bo podprl odločitev poveljnikov na misiji (npr. nepodpora v primeru, da je na misiji ustreljen civilist). Med izzivi je tudi odgovor na vprašanje, kakšno naj bo usposabljanje, ki bo kar najbolj ustrezno pripravila vojake na misijo? Donna Winslow preko pogovorov z vojaki in častniki ugotavlja, da je bilo sodelovanje pri pomoči ob ledenem viharju v Kanadi najboljše možno usposabljanje za operacijo (Winslow, 2003b, 175-188).

Pomemben prispevek k vedenju o mirovnih operacijah predstavljajo analize odnosov med vojaškimi in nevojaškimi akterji na območju operacije. Med njimi namreč velikokrat prihaja do napetosti, ali pa vsaj do nerazumevanja in s tem do slabšanja komunikacije, usklajenosti in sodelovanja. Zapleteni so zlasti odnosi med vojaškimi strukturami in nevladnimi organizacijami, ki zagotavljajo humanitarno pomoč. Te problematike se je lotila tudi Donna Winslow in pripravila pregled možnih napetosti med obema vrstama struktur, pri čemer je - kot običajno - izhajala tako iz lastnega raziskovanja kot iz ugotovitev drugih študij. Identificirala je pet točk možnih napetosti, in sicer: organizacijska struktura in kultura, naloge in način izpolnjevanja nalog, definicije uspeha in časovnih okvirov, zmožnosti za uveljavitev vpliva na nadzor nad informacijami in nadzor nad viri. Teh pet točk skupaj imenuje "model kulturne interoperabilnosti" (Winslow, 2002b).

Na točki organizacijske strukture in kulture tako pri nevladnih organizacijah kot pri vojski prihaja do medsebojnega nezaupanja in strahu pred izgubo lastne identitete v primeru sodelovanja obeh struktur. Včasih se pripadniki nevladnih organizacij in vojske gledajo postrani že zaradi motivov, zakaj so v misiji. Medtem, ko so vojaki na misiji po ukazu, poleg opravljanja dolžnosti pa jih najpogosteje motivira le še denar, so "nevladniki" prostovoljci, ki se morajo za izpolnjevanje svojih altruističnih ciljev včasih tudi čemu odpove-

dati. Praviloma imajo slednji na misiji manj udobja in varnosti kot vojaki, ki so nastanjeni v utrjenih in opremljenih bazah. Zaradi vsega tega se imajo, kot se zdi, "nevladniki" za nekaj več od vojakov. Med vojaško in nevladnimi strukturami so tudi razlike glede hierarhije in (de)centraliziranosti odločanja ter razlike v spolni in etnični strukturi. Te razlike lahko pripeljejo do težav v komunikaciji med ljudmi iz obeh struktur.

Na točki nalog in načina njihovega izpolnjevanja Donna Winslow opozarja na probleme, kot sta strah nevladnih organizacij pred povezovanjem z vojsko zaradi posledično možne večje ogroženosti (primer nemirov v Drvarju v Bosni in Hercegovini, ko so bile napadene tudi nevladne organizacije) in nevarnosti, da ostanejo nezaščitene, kadar bo vojska odšla na bolj vojaške naloge. Vojaške strukture na misiji in nevladne organizacije se pogosto razlikujejo tudi v različnem razumevanju strateškega cilja misije.

Glede definiranja uspeha in časovnih okvirov Donna Winslow piše o različnih razumevanjih uspeha mirovne operacije pri različnih akterjih. Tako je za nevladne organizacije uspeh zmanjšanje trpljenja ljudi, za javno mnenje in medije je uspeh konec bojevanja, za nacionalno politiko je ključno, da ni več žrtev med domačim prebivalstvom in da se izboljša ugled nacionalne vlade, za vojsko pa je uspeh izpolnitev njihove naloge. Pri vojski, zlasti še pri vojaških poveljnikih, je običajno ključno tudi to, da se misija zaključi brez žrtev med njihovimi vojaki. Včasih se temu cilju podredi celo mandat – v smislu, da je bolje, da se mandat v celoti ne izpolni, kot pa da pride do žrtev med vojaki.

Problematično za sodelovanje vojaških in civilnih nevladnih struktur je tudi, da imajo te strukture različna obdobja razmestitve. Tako se vojaški kontingenti menjavajo na pol leta ali celo pogosteje, ljudje v civilnih struktura pa ostajajo na misiji dlje časa, tudi po več let.

Večkrat imajo različne strukture tudi različne poglede na to, kaj je v določenem obdobju misije prioriteta. Praviloma so na začetku cilji varnostni, dolgoročno pa mora biti delovanje usmerjeno v ekonomsko obnovo, izobraževanje in razvoj. Če razumevanje ciljev glede na obdobja ni enotno, lahko tudi to pripelje do napetosti med različnimi strukturami na misiji.

Velika nevarnost za misijo pa je tudi, da ni opredelitve, kaj je končno stanje, ko se misija zaključi, mednarodne strukture pa se umaknejo. Je končno stanje konec sovražnosti ali gre za humanitarno definicijo v smislu, da na območju misije ni več potreb po humanitarni pomoči?

Na točki zmožnosti za uveljavitev vpliva na nadzor nad informacijami Donna Winslow ugotavlja, da so vojska ter nevladne organizacije in mediji pri tem v neenakem položaju, saj lahko slednja svoj vpliv širita tudi v mednarodnem prostoru ter imata boljše možnosti dostopa do strani v sporu in nacionalnih vlad na območju misije, kar včasih tudi izkoriščata za pridobitev

večjega vpliva in boljše financiranje. Brez javne predstavitve nevladnih organizacij in njihovega dela, običajno s pomočjo medijev, je finančna podpora tem organizacijam vprašljiva. Takšna praksa pa lahko vodi v medsebojno tekmovanje nevladnih organizacij za medijsko pokritje. Tako so za medijsko pokritje nevladne organizacije pripravljene, da gredo v zelo tvegane razmere in da delo opravljajo same. Ker vojaška prisotnost na nekem območju običajno pritegne politično in medijsko pozornost, imajo od tega koristi tudi nevladne organizacije, pri čemer pa se tako vojska kot nevladne organizacije bojijo negativnega poročanja o sebi. Za vojsko to namreč lahko pomeni konec karier posameznikov, za nevladne organizacije pa prenehanje financiranja. Medsebojni interes imajo vojaške in nevladne strukture tudi pri informacijah, ki so na misijah ključnega pomena. Težave lahko nastopijo, kadar ena od struktur drugi daje informacije, druga prvi pa ne.

Na točki nadzora nad viri je ključna ugotovitev, da med organizacijami na območju misije teče tekmovanje za viri. Nevladne organizacije tekmujejo med seboj za financiranje, opremo, pa tudi območja delovanja. Vojska ima najrazličnejše zmogljivosti in jih nevladnim organizacijam pogosto tudi daje na razpolago. Vendar nevladne organizacije vojaških zmogljivosti vedno ne želijo uporabljati. Zlasti ne tedaj, ko se iste vojaške zmogljivosti, ki bi jih uporabili v humanitarne namene, uporabljajo tudi v operacijah vsiljevanja miru. Včasih pa se vojaške strukture počutijo že kar izkoriščane, saj pravijo, da nimajo dovolj zmogljivosti, da bi hkrati krili tako humanitarne kot vojaške potrebe. Zanimivo pa je tudi, da nevladne organizacije včasih želijo same vojake uporabiti kot vir oziroma kot sredstvo, da bi ljudem razdeljevali njihovo humanitarno pomoč (povzeto po Winslow, 2003b).

Kdo je torej v razmerjih med vojsko in nevladnimi organizacijami čuden (Donna Winslow uporabi besedo "strange bedfellow")? Pravzaprav obe strukturi. Kljub temu pa morata ostajati na misijah skupaj, saj se njune naloge pogosto prekrivajo. Posamični ukrepi za izboljšanje sodelovanja občasno celo obrodijo sadove. Tako se skuša izboljšati medsebojno razumevanje z izmenjevanjem ljudi, izboljša se usklajenost delovanja, kadar ena od organizacij prevzame usklajevalno vlogo (primer kanadske vojske na Kosovu), za izboljšanje komunikacije se razmišlja o skupnih sedežih vodstev.

::KANADSKA VOJSKA V VARNOSTNEM OKOLJU 21. STOLETJA

Leta 2000 je Univerza v Ottawi organizirala konferenco z naslovom "Kanadske posebnosti v 21. stoletju", na kateri je Donna Winslow sodelovala s prispevkom o kanadski vojski. Dvojezični zbornik prispevkov s konference je izšel tri leta kasneje. Žal se je varnostno okolje v vmesnem času zaradi 11.

septembra izrazito spremenilo, čemur pa se prispevki v zborniku, kot ugotavlja Belanger (2005), niso prilagodili. Kritik Belanger sicer prispevek Donne Winslow pohvali, saj je bila avtorica dokaj izzivalna, ko je pisala o paradoksu, da je kanadska družba zelo sentimentalna do mirovniških misij, ki jih izvaja kanadska vojska, hkrati pa vztrajno nasprotuje virom, ki so potrebni za izvajanje teh misij. Kot piše Donna Winslow (2003c), Kanada dejansko tradicionalno goji podobo mirovnika. Sodelovanje kanadske vojske v mirovniških operacijah se dobro pokriva s kanadsko zunanjo politiko (zlasti zavezanost Združenim narodom) in s konceptom Kanade kot srednje velike sile. Kanada v svetu tako nastopa kot neodvisen suveren akter, kar prinaša državi določen ugled. Kljub vključenosti v mirovne operacije pa Kanadčani svoje vojske ne vidijo kot pomembno nacionalno institucijo in ne podpirajo obrambnih izdatkov. Posledično zmanjševanje zmogljivosti sil pa vpliva tudi na zmanjševanje avtonomije in vloge Kanade v mednarodni varnostni politiki. Z zmanjševanjem obrambnega proračuna, kar vodi k izgubi zmogljivosti "trde moči", sovpada tudi premik kanadske zunanje politike k "mehki moči".

Iz samega prispevka tudi vidimo, da je avtorica na samem začetku 21. stoletja že razpoznavala pomembne spremembe, ki so temeljna značilnost današnjega varnostnega okolja oziroma varnostnega okolja po 11. septembru 2001. Tako ugotavlja, da bodo sodobni konflikti mešanica visoke in nizke tehnologije, da bodo žrtve, tako vojaške kot civilne, pomembno politično vprašanje, da bodo v operacijah pomembni številni nevojaški akterji, da bo pravo (pravno svetovanje) postalo sestavni del vojaških aktivnosti, da bodo kibernetični napadi postali pomembna grožnja in da se bo spremenila podoba sovražnika (kriminal, velika krutost) (Winslow, 2003c).

Na nacionalni ravni Donna Winslow ugotavlja, da se bo vojska morala prilagoditi večjemu individualizmu, egalitarnosti in pravdarstvu v družbi, da bo občutila zmanjševanje spoštovanja do avtoritet ter iskanja pravice izven formalnih poveljevalnih poti ter da bodo povezave med vojsko in družbo slabše. Slabljenje povezav pa bo izhajalo iz nepoznavanja vojske med politiki ter iz vedno slabše družbene reprezentativnosti vojske. Za premostitev slednjega predlaga, da se goji podporna povezanost vojske in družbe. Le tako bomo imeli zdravo demokracijo (Winslow, 2003c).

::VARNOSTNA RAZSEŽJA GLOBALIZACIJE: OD NOVIH DIMENZIJ KONFLIKTOV DO KONCEPTA ČLOVEKOVE VARNOSTI

Obdobje globalizacije je nedvomno ena največjih revolucij v človeški zgodovini, saj so se praktično spremenile vse ravni človekovega ravnanja in

obstoja - od ekonomskih, političnih, tehnoloških, socialnih in nenazadnje varnostnih elementov. Čeprav se je v prvem obdobju zdelo, da bo globalizacija predstavljala predvsem pot v globalno sodelovanje (globalno vas), pa je kaj hitro postalo jasno, da se z globalizacijo začenja tudi novo obdobje konfliktov in spopadov, ki ne bodo nič manj krvavi in okrutni kot so bili v preteklosti. So pa postali bistveno bolj kompleksni in razpršeni, zato je bila velika sprememba potrebna tudi na teoretično-analitičnem področju. Le na ta način je bilo mogoče razumeti nova dogajanja v svetu in brez dvoma je bila Donna Winslow ena od najpronicljivejših avtoric, ki je razumela nove varnostne in analitične koncepte, in še več, tudi soustvarjala jih je. Pri tem je izredno dobro kombinirala svoja antropološka, zgodovinska, vojaško-sociološka in seveda tudi varnostna znanja, s čimer je nakazala, da bo mogoče sodobna dogajanja pojasniti zgolj na znanstveno kompleksni in multidisciplinarni način. Zato bomo v nadaljevanju predstavili nekatera dela, ki kažejo, kako je Donna Winslow razumela sodobne koncepte kot so globalna, državna in človekova varnost, seveda pa se ne moremo izogniti niti njeni analizi globalizacijskih procesov, ki so spremenili tako našo percepcijo sveta. In nenazadnje empirična analiza konfliktov kot sta primera Balkana in Kavkaza je bila samo povod, ki je avtorico navdihnil k spremenjenim teoretičnim konceptom in izhodiščem.

Čeprav se morda tega dejstva niti ne zavedamo, pa je novo dimenzijo svetovnih konfliktov nakazal že konflikt na Kavkazu, točneje v Čečeniji. Večina ljudi, predvsem na zahodu, je sicer sprva mislila, da gre za še en primer lokalnih konfliktov, ki že vse od konca druge svetovne vojne prevladujejo, vendar pa so naftna politika, begunski tokovi, mednarodne kriminalne združbe, vpletenost mednarodnega islamskega radikalizma, čigar duhovni vodja je Osama bin Laden, vloga medijev in nevladnih organizacij ter seveda internet pokazali, da gre v resnici za konflikt na mednarodni ravni oz. globaliziran konflikt. Namreč svetovni splet mednarodnih organizacij, diaspor, mednarodnih terorističnih mrež ter seveda globalnih medijev na čelu z internetom je lokalnim akterjem omogočil, da so svoje probleme, interese in seveda tudi konflikte v največji možni meri internacionalizirali ter prešli nacionalne in državne meje konfliktov (Kloos v Winslow in Moelker, 2002) In ravno to je eden od glavnih postulatov analize konfliktov v času po hladni vojni. Globalizacija je namreč proizvedla globalno kulturo, po drugi strani pa ljudje še vedno (fizično seveda) delujejo v lokalnem okolju. Tako je mogoče doseči lokalne cilje in razvoj identitete s pomočjo globalnih tehnologij in akterjev (Winslow in Moelker, 2002). Spoj globalnega in lokalnega pa je tisti, ki v največji meri ogroža vmesni člen, to je nacionalno državo. V tem kontekstu lahko razumemo tudi razvoj koncepta človekove varnosti, ki je v aplikativnem smislu povzročil ravno nacionalni državi precej težav, saj je na nek način zamajal temelje westfalske ureditve

mednarodnih odnosov, katerih središče je še vedno suverena država. Uporniške skupine kot kaže primer tudi iz Čečenije, so torej lahko transnacionalne komunikacijske infrastrukture uporabile za poudarjanje njihove kulturne posebnosti in nenazadnje za njihov boj za neodvisnost. Seveda lahko v tem primeru govorimo o "globalizaciji od spodaj", ko lokalni akterji izkoriščajo njene pridobitve, prav tako pa avtorja izpostavita tudi "globalizacijo od zgoraj", ko so transnacionalne komunikacijske strukture in mednarodni politični ter ekonomski interesi vplivali na konflikt v Čečeniji.

Globalizacija od zgoraj se v čečenskem konfliktu kaže najprej v geostrateškem pomenu, saj je to območje bogato z nafto in zemeljskim plinom. Tako Gökay (v Winslow in Moelker, 2002) utemeljuje turško podporo čečenskim upornikom ravno z turškimi geostrateškimi energetske načrti, ki so v tej regiji vse prej kot skladni z ruskimi. Medtem ko si je Turčija že ves čas po razpadu Sovjetske zveze prizadevala, da zapolni varnostni vakuum ter postane regionalna sila, pa na drugi strani Rusija poskuša ohraniti svoj položaj tako znotraj svojih mednarodno priznanih meja kot v kavkaških in srednjeazijskih državah, ki so nastale na ozemlju nekdanje Sovjetske zveze. Glede na dejstvo, da so se določene države začele oddaljevati od Rusije (kot npr. Gruzija), po drugi strani pa so čečenski uporniki postopoma poskušali razširiti svoje delovanje tudi na območje Dagestana, je povsem jasno, da so s tem ogrozili ruske geostrateške energetske načrte in silovit odgovor Rusije je bil samo vprašanje časa. Seveda pa naftno vprašanje ni edini globalizacijski učinek "od zgoraj", ki je vplival na rusko-čečenski konflikt. Množični mediji in javno mnenje so gotovo tisti element, brez katerega konflikta v času globalizacije preprosto ni več mogoče dobiti. Zato si seveda vse strani prizadevajo dobiti ta informacijski spopad. Thomas (v Winslow in Moelker, 2002) je tako pravilno ugotovil, da so tako Rusi v vojni s Čečeni leta 1995 informacijsko oz. propagandno vojno povsem izgubili (celo v sami Rusiji so potekali protivojni protesti, ki so primerjali Čečenijo z afganistansko katastrofo, prav tako pa so matere vojakov protestirale celo v Groznom (Duk v Winslow in Moelker, 2002), druga čečensko-ruska vojna pa je bila povsem nekaj drugega. V tej so Rusi zmagali že od prvega dne spopadov. Ruska vojska se je namreč povsem zavedala, da mora najprej dobiti informacijsko vojno in šele tej bo lahko sledila zmaga tudi na bojnem polju. Tako so Rusi po zgledu Američanov iz Zalivske vojne v letih 1990-1991 takoj povabili mednarodne novinarje ter oblikovali novinarske "poole", ki so poročali natančno tisto, kar so Rusi želeli (Westerman v Winslow in Moelker, 2002). V tej informacijski kampanji pa so Rusom izdatno pomagali tudi Čečeni sami, saj so se spremenili iz borcev za svobodo v teroriste. Povsem napačno so pričeli z aktivnostmi izven Čečenije tako v Dagestanu kot drugih delih Ruske federacije in če je leta 1995 kar 76 % Rusov podpiralo čečenske težnje

po neodvisnosti, je leta 1999 več kot 60 % podpiralo vojaško posredovanje, ki naj bi preprečilo čečensko odcepitev (Pain v Winslow in Moelker, 2002).

Nadaljnji zelo pomemben element globalizacije od zgoraj pa je mednarodna skupnost. Konflikt v Čečeniji je bil namreč že od samega začetka podobno kot v Jugoslaviji predmet razprav v okviru mednarodnega prava in pravnega koncepta *ius gentium*, ki je korpus norm materialnega in formalnega prava nekega naroda. Čeprav mednarodno pravo seveda daje prednost suvereni državi (v tem primeru Ruski federaciji), Čečeni pa v tem okviru nimajo formalne pravice do odcepitve, pa so določena mnenja že nakazovala spremenjene pristope. Tako je bivši nizozemski zunanji minister Kooimans izpostavil, da lahko ljudje zahtevajo samostojnost, v kolikor jim ni zagotovljena primerna avtonomija oz. so jim kršene državljsanske in človekove pravice. Posredovanje v Somaliji je predstavljalo tak precedens, enako velja za Kosovo. V obeh primerih naj bi kršitev državljskih in človekovih pravic ogrožala mednarodni mir in varnost. Ta pravni in humanitarni argument bi seveda lahko uporabili tudi v Čečeniji, vendar se postavlja vprašanje, katera mednarodna organizacija ga je pripravljena in tudi sposobna uresničiti (Winslow in Moelker, 2002). Mednarodna skupnost je sicer večkrat protestirala zaradi dogajanj v Čečeniji. Do napadov na ZDA 11.09.2001 je večina držav izražala nestrinjanje z Rusijo, Indija se ni želela izjasniti, medtem ko je Kitajska odkrito podpirala rusko posredovanje. Bala se je namreč lastnih "Čečenij" v obliki Tajvana, Sinkiang ter Tibeta (Smith v Winslow in Moelker, 2002). Po drugi strani pa je pod pritiskom nevladnih organizacij kot so Zdravniki brez meja, Amnesty International, Human Rights Watch ter tudi Visokega predstavnika OZN za begunce bila prisiljena obsoditi predsednika Putina zaradi omejevanja delovanja medijev, kršitev človekovih pravic in neproporcionalne uporabe sile. Vendar pa se je vse to spremenilo z 11. septembrom. Tako je predsednik Putin v svojem govoru 25. septembra 2001 v Nemčiji zatrdil, da je čečenski upor prvovrstni primer islamskega fundamentalizma in terorizma in je zaprosil za večje razumevanje ruskega posredovanja (Erlanger v Winslow in Moelker, 2002). Deli čečenskega upora so in še imajo nedvomno povezavo z islamskim ekstremizmom, seveda pa je zelo zanimivo, kdo, tudi v Čečeniji, stoji za tem gibanjem. Sevunts (v Winslow in Moelker, 2002) tako trdi, da sta dve glavni čečenski uporniški skupini, ki sta jih vodila Šamil Basajev in Emir Khatab, imeli neposredno podporo pakistanske obveščevalne službe ISI, ki je odigrala glavno vlogo pri organizaciji in usposabljanju čečenskih upornikov pri njihovem urjenju v Afganistanu. Glede na nekatere vire (Chossudovsky v Winslow in Moelker, 2002) pa je zlasti Khataba podpirala saudska islamska "dobrodelná" organizacija. Čečenski uporniki so imeli torej podporo dveh držav, ki sta glavna ameriška zaveznika v islamskem svetu....

Zadnje dileme o tem, kakšne so pravice narodov, ki (še) nimajo svoje države, kdo in na kakšen način bo v spremenjenem mednarodnem varnostnem okolju moral zagotavljati varnost ter na kakšen način in nenazadnje naraščanje števila znotrajdržavnih konfliktov je dokaj jasno izhodišče za koncept človekove varnosti in odnos Donne Winslow do tega področja bomo predstavili v nadaljevanju. Medtem ko je temeljne dileme nakazala že avtoričina analiza konflikta v Čečeniji, pa svoje razmišljanje dopolni v konferenčnem poročilu iz leta 2003 (Winslow, 2003d). V njem namreč izpostavi temeljne vzroke, ki so privedli do redefinicije varnostnih konceptov. Če je namreč še do pred nekaj let varnost posameznikom v prvi vrsti morala zagotavljati država, pa se danes pojavlja vse več groženj, na katere država ne more več ustrezno odgovoriti, po drugi strani pa čečenski in tudi kosovski primer dokazujeta, da država lahko celo ogroža varnost svojih državljanov. Hartman (v Winslow, 2003d) tako izpostavlja, da na epidemijo virusa HIV določene afriške države niso več s stanju ustrezno odgovoriti, prav tako pa tudi Bellamy in McDonald (v Winslow, 2003d) izpostavljata, da države večkrat predstavljajo problem kot pa rešitev (novih) varnostnih izzivov. Avtorica se zato sprašuje, kaj sploh je koncept človekove varnosti in kateri so problemi njegove implementacije. Vsekakor lahko rečemo, da ima človekova varnost tako globalne kot lokalne dimenzije, pri tem pa se je avtorica odločila, da bo analizirala tako določene državne pobude (zlasti Japonske in Kanade) kot pobude na mednarodni ravni (v tem okviru je analizirala vlogo OZN pri kolektivni človekovi varnosti).

Ideja človekove varnosti se je prvič pojavila na mednarodni ravni leta 1994 v *Human Development Report* (UNHDR v Winslow, 2003d), kjer so zelo jasno zapisali, da bo koncept človekove varnosti revolucionarno vplival na družbo 21. stoletja. Argument OZN je namreč bil, da je koncept varnosti preozek in preveč usmerjen v grožnje državi in državni suverenosti. Zato je OZN pozvala k širšem razumevanju varnosti, ki bi se umerjala na posameznika in skupnost ne pa na državo. Tako Bruderlein (v Winslow, 2003d) človekovo varnost definira kot priznavanje pomena posameznikovih varnostnih potreb ter njihovo izenačevanje v odnosu do državnih, minimiziranje tveganj ter sprejemanje preventivnih ukrepov za zmanjšanje človekove ranljivosti. *UN Development Report* pa je v človekovo varnost umestil preprečevanje groženj kot so lakota, bolezni in represija (v Winslow, 2003d). Pri tem pa je posebej pomembno poudariti, da človekova varnost ni enaka človekovemu razvoju, pač pa samo deli konceptualni prostor človekovega razvoja, ki je usmerjen k ljudem in multidimenzionalen. Človekov razvoj je vsekakor širši, vendar pa je njegov cilj izpopolnitev posameznikov v njihovih domovih in skupnostih (Alkire v Winslow, 2003d). Človekovo varnost pa lahko razumemo kot slednje izbiram v varnem okolju. Medtem ko je človekov razvoj dolgoročen, pa

človekova varnost vključuje tudi kratkoročne aktivnosti kot sta humanitarna pomoč in mirovne operacije.

Nasprotja med globalnim in lokalnim pa se kažejo tudi na primeru človekove varnosti. Kot je UNHCR (v Winslow, 2003) izpostavil že leta 1994, lakota, bolezn, uničevanje okolja, prekupčevanje z mamili, terorizem, etnični spori in družbena dezintegracija že dolgo niso osamljeni dogodki, omejeni z državnimi mejami, pač pa imajo globalne učinke. Po drugi strani pa so ti učinki na človekovo življenje bolj ali manj lokalni. Dejansko so v mnogih razpravah o človekovi varnosti za vse večjo nevarnost okrivili ravno globalizacijo (Canadian Department of Foreign Affairs and International Trade document v Winslow, 2003d) in njene učinke, po drugi strani pa so mnogi teoretiki globalizacije (Held v Winslow, 2003d) izpostavili ravno njeno neprecedenčnost, ki bo prisilila tako vlade kot družbe širom sveta, da se bodo prilagodili svetu, v katerem že dolgo ni več jasne razmejitve med mednarodnim in domačim, zunanjimi in notranjimi zadevami, prav tako pa nacionalne države niso več edini centri oblasti. Paradigma človekove varnosti je postala po letu 1994 razširjena med različnimi nevladnimi organizacijami in posamezniki, vendar sta dve državi (Kanada in Japonska) izrazito pomembni za promocijo človekove varnosti (v Kanadi je človekova varnost postala celo zunanjepolitična paradigma (Axworthy v Winslow, 2003d). Čeprav se zdi paradoksalno, da državi postavljata človekovo varnost, ki primarnega varnostnega objekta ne vidi več v državi temveč posamezniku, v ospredje svojega zunanjepolitičnega nastopa, pa je taka državna podpora zelo pomembna, ko gre za operacionalizacijo koncepta človekove varnosti v konkretne politike, ki so npr. povezane z razminiranjem, omejevanjem oz. prepovedjo protipehotnih min, omejevanjem lahkega strelnega orožja ipd. In seveda je taka podpora pomembna pri razvoju kolektivne človekove varnosti na ravni OZN, čeravno se zdi, da določeni funkcionarji OZN v svojih poročilih morda delujejo preveč vizionarsko in pogosto pozabljajo, da so osrednji element koncepta OZN še vedno (nacionalne) države. Tako se je termin kolektivna človekova varnost prvič pojavil v poročilu Boutrosa Boutrosa Ghalija *An Agenda for Peace* že leta 1992 (v Winslow, 2003d), v katerem je Ghali celo zapisal, da je čas za absolutno in ekskluzivno suverenost minil. Koliko to drži, pa lahko presodimo po dvajsetih letih... Sicer pa moramo priznati, da je *Agenda for Peace* izpostavila pristop pozitivnega miru, kar pomeni, da mir ni samo odsotnost konflikta, pač pa temelji na socialni pravičnosti in demokraciji. Zato je v tej viziji mir ukoreninjen v človekovo varnost (Peou v Winslow, 2003d). Njeno nadaljevanje (Brahimijevo poročilo iz leta 2000) pa svoj pristop do kolektivne človekove varnosti utemeljuje na peace making ("delanju miru z mediacijo in diplomacijo), peace building (tvorjenje miru) ter peacekeeping (vzdrževanje miru) instrumentih. To poročilo v kontekstu

človekove varnosti povsem izpusti vsiljevanje miru (Peace enforcement) kot vrh mirovnih operacij, lahko v skladu z avtorizacijo Varnostnega sveta OZN izvedejo koalicije voljnih držav, pri tem pa delujejo v skladu s VII. poglavjem *Ustanovne listine OZN*. Tu pa že lahko opazimo prve naznanila, da bo koncept človekove varnosti še kar nekaj časa bolj ali manj pristop, ki bo imel težave z implementacijo svojih idej. Leto 2001 in revitalizacija nacionalne države ter njene moči po napadih na ZDA pa tako ugotovitev samo podkrepi. In preteči je moralo skorajda 10 let, pasti so morali novi tisoči žrtev v vojnah v Iraku in Afganistanu, da se je s pojavom Wikileaks ponovno vzbudil žarek upanja za posameznika, ki bi moral biti osrednji element vsake varnostne razprave.

：“HUMAN TERRAIN SYSTEM (HTS)” – ZLORABA DRUŽBOSLOVNE ZNANOSTI V VOJAŠKIH OPERACIJAH?

Kljub temu, da posredovanja ameriških oboroženih sil ter njihovih zaveznikov v Afganistanu ter Iraku po letu 2003 niso dobila široke mednarodne podpore (določene države so posegom celo odkrito nasprotovale), pa sta ti dve operaciji zelo spremenili do tedaj veljavna pravila bojevanja, prav tako pa so se spremenili glavni akterji sodobnih oboroženih konfliktov. Ta dva primera sta namreč uveljavila večji pomen zasebnih vojaških in varnostnih podjetij, prav tako pa so se v prikrite specialne operacije (ang. covert actions) vse dejavneje vključevale tudi obveščevalne službe. Pa vendar o tem ne bomo pisali obsežneje, pač pa se bomo dotaknili še enega fenomena, ki je postal v zadnjem času zelo diskutabilen, to je vloga družboslovnih znanosti v protiuoporniških operacijah. Tema je vsekakor postala zanimiva tudi širši javnosti, še posebej po prikazu filma *Human Terrain* avtorja raziskovalca mednarodnih odnosov Jamesa Der Deriana. Ali je torej vključitev znanstvenikov (ang. embedding) v neposredno podporo vojaškim operacijam sporna iz moralnega oz. znanstvenega vidika oz. ali je nekaj novega? Kar zadeva spornost, se nam na tem mestu vsekakor vsiljuje primerjava z bojnim formacijskim novinarstvom (ang. embedded journalism), ki pa je vzdignil precej manj prahu kot uporaba predvsem družboslovne znanosti v neposredne vojaške namene. V kontekstu prikaza razprav Donne Winslow bomo zato predstavili tudi njen prispevek v knjigi *Mission Critical: Smaller Democracies' Role in Global Stability Operations* z naslovom *Anthropology and Cultural Awareness for the Military*. V njem avtorica natančno prikaže pomen antropologije in tudi kulturne empatije/ozaveščenosti, ki postaja v sodobnih oboroženih silah vse pomembnejša kategorija.

Brez dvoma so vse protiuoporniške operacije usmerjene k človeškemu dejavniku, kajti bistvo teh operacij ni nadzor nad naravnim okoljem pač pa nad ljudmi. Glavni element operacijskega okvira protiuoporništva je zato razumeva-

nje nasprotnikovega človeškega dejavnika. V ta namen je Pentagon angažiral družboslovce in še posebej antropologe, da bi pomagali poveljnikom na terenu pri njihovih stikih z lokalno populacijo. Antropologija, poznana tudi kot etnologija, se nanaša na znanstveno preučevanje kultur. Antropologija izhaja iz razmer, ki zahtevajo praktično upravljanje kulturnih razlik (Pels in Selemink v Winslow, 2010). Danes so predstavniki ameriške vojske najeli antropologe predvsem da jim pomagajo pri njihovih aktivnostih v Iraku in Afganistanu. Da bi pa razumeli te aktivnosti, pa je potrebno odnos antropologije do varnostnega sektorja predstaviti malce širše. Ta zgodovina je namreč stara že skorajda 200 let, vsaj kar zadeva ZDA. Ameriško ministrstvo za obrambo je namreč že med indijanskimi vojnami 1861-1865 spoznalo pomen kulture kot dejavnika v bojevanju. Kot ugotavlja Hinsley (v Winslow, 2010), je bilo investiranje v obstoj oz. analizo sovražnika, proti katerem so uporabili vso svojo motivacijo, izredno intenzivno. Pa vendar so bili na začetku vojaški častniki bolj ali manj entnografi, zapisovalci njim neznanim kultur, zato so že po ameriški državljanski vojni v vojsko novačili prave antropologe. Med prvo svetovno vojno sta pomembna in nadarjena antropologa Richard Burton in Snouk Hurgronje delovala kot vohuna za britansko in nizozemsko vojsko (Pels in Selemink v Winslow, 2010), prav tako pa so tudi drugi družboslovci bili zelo angažirani na eni ali drugi v vojno vpletenih strani. Znani sociolog Emile Durkheim je tako pisal propagandne pamflete za francosko vlado, nemški antropologi pa so merili in slikali ujete nasprotne vojake, da bi ugotovili rasne in nacionalne posebnosti (Price v Winslow, 2010). Tako je že takoj po prvi svetovni vojni Franz Boas, ustanovitelj prvega znanstvenega ameriškega antropološkega oddelka na Columbia University obsodil takšno angažiranost svojih kolegov in jo označil celo kot prostituiranje znanosti. Zaradi teh njegovih stališč so ga izključili iz ameriškega antropološkega združenja. Vendar pa je duh ušel iz steklenice in druga svetovna vojna je bila totalna tudi v smislu uporabe vseh vrst znanstvenih dosežkov. Tako so se dejavno vključili v vojna prizadevanja priznani antropologi Clyde Kluckhohn, Margaret Mead, Ruth Benedict in Gregory Bateson. Sodelovali so pri obveščevalnih analizah, interniranju Američanov japonskega porekla, prav tako so analizirali begunsko problematiko (Gonzales, Gusterson in Prize v Winslow, 2010). Psihologi in antropologi so analizirali tudi učinke zavezniških bombardiranj nasprotnikovih vojaških in civilnih zmogljivosti. Seveda pa angažiranost nemških in japonskih družboslovcev ni bila nič manjša. Nemški so zlasti razvijali t.i. kvazi znanost, ki je podpirala rasno politiko Tretjega rajha, japonski pa so podprli svojo državo z informacijami in analizami pri okupaciji Kitajske.

Antropologi pa so imeli pomembno vlogo tudi v času hladne vojne. Price (v Winslow, 2010) tako ugotavlja, da so v ZDA bili antropologi v začetku hladne

vojne močno nadzorovani, pa ne zaradi simpatiziranja s komunisti oz. da bi imeli marksistično prepričanje, pač pa zaradi njihove družbene angažiranosti, ki se je nanašala na rasno vprašanje in enakopravnost v ZDA. Seveda pa so mnogi bili aktivni tudi v obveščevalnih službah. CIA je tako povsem odprto financirala antropološke projekte kot npr. Human Relations Area Files. Skratka povezava med družboslovno znanostjo in varnostnim sektorjem je bila praktično vedno prisotna, še zlasti pa je postala pomembna, ko so se velike sile vse bolj zapletale v asimetrične spopade in so morale razvijati protiuporniške strategije. Te pa tako rekoč vseskozi slonijo na človeškem obveščevalnem elementu (HUMINT), kajti v protiuporniškem delovanju se ključne informacije vedno dobi v medčloveški interakciji (Skelton v Winslow, 2010). Še zlasti zadnji konflikti pa so dokazali, da velike sile tudi s svojimi sofisticiranimi obveščevalnimi, sledilnimi in nadzornimi ter ostalimi TECHINT zmogljivostmi ne morejo prodreti v glave nasprotnikov. Za to vse nujneje potrebujejo razvoj človeških obveščevalnih zmogljivosti. Tako je leta 2005 antropologinja Montgomery McFate (v Winslow, 2010) objavila dva kontroverzna članka, v katerih je zagovarjala principe Human Terrain koncepta, kajti po njenem je za zmago v Afganistanu in Iraku enako kot druga sredstva potrebno razumeti tamkajšnje prebivalstvo in njihovo kulturo. To pomanjkanje kulturne pozornosti pa je po njenem rezultat Powell-Weinbergerjeve doktrine, ki je dajala prednost velikim vojaškim operacijam pred protiuporniškim delovanjem (counterinsurgency). Čeprav je ta doktrina doživela neuspeh v mirovnih operacijah na Haitiju, Somaliji in v Bosni ter med drugo zalivsko vojno, pa je šele doktrina, ki jo je razvil general Petraeus (Counterinsurgency Field Manual), povrnila pomen razumevanja kulture. Tako se beseda kultura v omenjenem dokumentu pojavi kar 80-krat. (US Army v Winslow, 2010).

Human Terrain sistem kot način neposrednega vključevanja antropologov, lingvistov ter ostalih družboslovcev v bojne enote so sicer različna akademska (antropološka) združenja močno kritizirala, po drugi strani pa je vse več zahodnih vojska, ki si prizadevajo uvesti kulturno ozaveščenost in znanje v vojaški izobraževalni sistem. Tako je celo ameriški predsednik Obama poudaril, da je kulturna ozaveščenost ena temeljnih prvin oboroženih sil 21. stoletja, ki ne morejo več temeljiti zgolj na tehnološki superiornosti. Tako bo morala vojska bistveno več investirati v učenje tujih jezikov, poznavanje tujih kultur ter človeško obveščevalno dejavnost. Le ta način se bo lahko soočila z novimi izzivi in nalogami. Seveda pa bo morala v prvi vrsti take "kulturne" operacije izvajati sama. Zato se lahko strinjamo z avtorico, da HTS kot je bil zastavljen za potrebe Iraka in Afganistana bolj ad hoc poskus, da se pride do družboslovnih znanj po bližnjici. Po njenem mnenju je zato mnogo bolje, da se civilni družboslovni strokovnjaki preučujejo vojsko in obveščevalne službe

od znotraj, obenem pa vojaško in obveščevalno osebje izobražujejo o njihovi lastni organizacijski kulturi ter o drugih kulturah in družbah. Le ta na način bo lahko vojska izvajala svoje lastne "kulturne obveščevalne operacije".

::SKLEP

Znanstveni in strokovni opus Donne Winslow je širok. V prispevku smo obravnavali le nekatere ključne teme z vojaško-varnostnega področja, ki jim je posvečala največ pozornosti, z ostalimi, ki so bile zgolj antropološke in etnološke, se nismo ukvarjali (npr. tematika Nove Kaledonije). Proučevanje vojaške kulture je bila verjetno ena njenih temeljnih raziskovalnih ambicij, pri čemer ja zaradi odkritih nepravilnosti v kanadski vojski imela za svoje delo tudi veliko snovi. Proučevanje kulture je povezovala s proučevanjem vojske nasploh, od njene strukture do razvoja in delovanja. Vključila se je tudi v moderne razprave o globalizaciji in varnosti, kot antropologinjo pa jo je seveda zanimal projekt Human Terrain System. Analiza del Donne Winslow pokaže, da se je vedno lotevala težkih družbenih tem. Njena dela imajo jasno tezo, ki jo skozi tekst smiselno in pronicljivo argumentira. Ob tem kaže spoštovanje dela kolegov, saj tuje avtorstvo vestno navaja. Moelker (2010) opozori še na eno značilnost njenega dela, in sicer na njeno večkratno preverjanje trditev. Za vsako zapisano trditev naj bi imela kar štiri reference.

Žal nam avtorjem tega prispevka o pedagoškem delu Donne Winslow ni dosti znanega, vemo le, da je v svoji karieri delovala na več univerzah, nazadnje na Ameriški univerzi za vojaško logistiko. V digitalnih bazah publikacij najdemo kar nekaj njenih recenzij oziroma kritik, kar kaže na njeno študionost in spremljanje dela drugih znanstvenikov. Kritike je pogosto objavljala v reviji *Pacific Affairs*. Tako najdemo kritike knjig z etnografsko tematiko (Winslow, 1991; 1997a), zanimala so jo dogajanja v Somaliji (Winslow 1997b) ter obnova Iraka in Afganistana (Winslow, 2007). Kot udeleženko konferenc in posvetov smo jo (s)poznali tudi avtorji prispevka. Tako se je, med drugim, udeležila konference ERGOMAS-a v Portorožu s Sloveniji septembra 2002 in svetovnega kongresa sociologije julija 2010 v Göteborgu na Švedskem, kjer smo jo zadnjič srečali.

::VIRI

- Belanger, D. (2005):** The Canadian Distinctiveness into the XXIst Century - La distinction canadienne au tournant du XXIe siècle. Comment. *American Review of Canadian Studies*.
- Moelker, R. (2010):** In memoriam Donna Winslow. *Newsletter*, November 2010. ISA – Research Committee 01: Armed Forces & Conflict Resolution.
- Soeters, L. J., D. J. Winslow in A. Weibull (2003):** “Military Culture”. V Guiseppe Cafforio (ur.), *Handbook of the Sociology of the Military*. Springer Science and Business Media B.V., str. 237 – 254.
- Winslow, D. in Moelker, R. (2002):** Chechnya, Caught between Globalization from Above and Globalization from Below. V Koimann et al (ur.), *Conflict in a Globalising World. Essays in Honor of Peter Kloos*. Van Gorcum, Assen, str. 211-228.
- Winslow, D. (1991):** Cultural Identity and Ethnicity in the Pacific. Edited by Jocelyn Linnekin and Lin Poyer. Honolulu: University of Hawaii Press. 1990. Book Review. *Pacific Affairs*, Vol. 64, No. 2 (Summer), str. 285 – 286.
- Winslow, D. (1997a):** Chroniques Kanak. L’ethnologie en marche. By Alban Bensa. Paris: Ethnies-Documents, Vol. 10, No. 18-19, Automne, 1995. Book Review. *Pacific Affairs*, Vol. 70, No. 2 (Summer), str. 305 – 286.
- Winslow, D. (1997b):** Networks of Dissolution: Somalia Undone. Anna Simons. Boulder, CO: Westview Press, 1995. Book Review. *Armed Forces & Society*, Vol. 24, Fall.
- Winslow, D. (1998):** Misplaced Loyalties: The Role of Military Culture in the Breakdown of Discipline in Peace Operations. *The Canadian Review of Sociology and Anthropology*. August 1998, 35, 3, str. 345 – 367.
- Winslow, D. (1999):** “Rites of Passage and Group Bonding in the Canadian Airborne”. *Armed Forces and Society*. 25(3), str. 429-457.
- Winslow, D. (2002):** The Role of Religion in Conflict and Reconciliation in Bosnia Herzegovina. V J.D. Gort, H. Jansen and H.M. Vroom (eds.), *Religion, Conflict and Reconciliation*. Multifaitth Ideas and Realities. Amsterdam: Rodolpi, str. 340-35.
- Winslow, D. (2002b):** Strange Bedfellows: NGOs and the Military in Humanitarian Crises. *The International Journal of Peace Studies*. Vol. 7, No. 2, Autumn/Winter 2002.
- Winslow, D. (2003a):** The Commission of Inquiry into the deployment of Canadian forces in Somalia: an illustration of the public impact of parliamentary reports on security issues. V *Parliamentary oversight of the security sector: Principles, mechanisms and practices*. Geneva: DCAF, str. 82 – 83 (Box No. 33).
- Winslow, D. (2003b):** Leadership Challenges in Peace Operations. Some Observations Concerning the Canadian Experience. V P. Essens, A. Vogelaar, E. Tanercan, D. Winslow (eds.), *The Human in Command: Peace Support Operations*. Amsterdam: Mets & Schilt/ Breda: KMA, str. 174 – 191.
- Winslow, D. (2003c):** The Canadian Military in the Security Environment of the 21st century. V Chad Garfied, Karen L. Gould (ur.), *The Canadian Distinctiveness into the XXIst Century - La distinction canadienne au tournant du XXIe siècle*. University of Ottawa press.
- Winslow, D. (2003d):** *Human Security* - 1st draft. Paper presented to CeMiSS Conference “Globalization, Uncertainty, New Conflicts”. Rome. <http://members.chello.nl/d.winslow2/Military/Rome3.doc>
- Winslow, D. (2004):** Misplaced Loyalties: The Role of Military Culture in the Breakdown of Discipline in Two Peace Operations. *Journal of Military and Strategic Studies*, Winter 2004, Vol. 6, Issue 3.
- Winslow, D. (2007):** Book Review: Fukuyama, F. ed. (2005). Nation-building: Beyond Afghanistan and Iraq. Baltimore, MD: John Hopkins University Press. *Armed Forces & Society*, Vol. 33, July, str. 652 – 655.
- Winslow, D. (2010):** Anthropology and Cultural Awareness for the Military. V *Mission Critical: Smaller Democracies’ Role in Global Stability Operations*, ed. C. Leuprecht, J. Troy, and LCol (ret’d) D. Last. Montreal and Kingston: Queen’s Policy Studies Series, McGill-Queen’s University Press.

- Winslow, D. in C. Dandeker (2000):** "On the Need to be Different. Recent Trends in Military Culture." V Douglas Bland (ur.), *Backbone of the Army. Non Commissioned Officers of the Future Army*. Montreal: McGill Queen's University Press, str. 47-67.
- Winslow, D., C. Klep (2004):** The Public Inquiry into the Canadian Peace Mission in Somalia. V Hans Born, Haëiner Hänggi (ur), *The 'Double Democratic Deficit': Parliamentary Accountability and the Use of Force Under International Auspices*. Ashgate.
- Winslow, D., L. Heinecken in J. L. Soeters (2003):** "Diversity in the Armed Forces". V G. Cafforio (ur.), *Handbook of the Sociology of the Military*. Springer Science and Business Media B.V., str. 299 – 310.
- Winslow, D. (2002a):** "Women in the Canadian Forces: Between Legal and Social Integration". *Current Sociology*, 50 (2). 641-667.
- Winslow, D.:** *Gender and Military Sociology*. Swedish National Defence College. Dostopno na : http://www.almc.army.mil/ALU_CULTURE/docs/Gender%20and%20Military%20Sociology.pdf

